

Ганна О. Горіна

ПРОБЛЕМАТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ САТЕЛІТНИХ РАХУНКІВ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ

У статті проаналізовано та узагальнено сучасні теоретичні та практичні рекомендації та теоретико-методологічні засади складання статистики туризму. Розглянуто сучасні методичні та методологічні положення зі статистики туризму в Україні. Обґрунтовано доцільність складання та впровадження сателітних рахунків туризму до системи національної статистики України.

Ключові слова: статистика туризму; сателітні рахунки; туристична індустрія; туризм; система національних рахунків.

Літ. 13.

Анна А. Горина

ПРОБЛЕМАТИКА ВНЕДРЕНИЯ МЕТОДОЛОГИИ САТЕЛЛИТНЫХ СЧЕТОВ ИНДУСТРИИ ТУРИЗМА

В статье проанализированы и обобщены современные теоретические и практические рекомендации и теоретико-методологические основы составления статистики туризма. Рассмотрены современные методические и методологические положения по статистике туризма в Украине. Обоснована целесообразность составления и внедрения сателлитных счетов туризма в систему национальной статистики Украины.

Ключевые слова: статистика туризма; сателлитные счета; туристическая индустрия; туризм; система национальных счетов.

Ganna O. Gorina¹

IMPLEMENTATION OF METHODOLOGICAL FRAMEWORK OF TOURISM SATELLITE ACCOUNT

The article analyzes and summarizes the current theoretical and practical recommendations along with methodological framework of tourism statistics compilation. Contemporary methodical and methodological provisions on tourism statistics in Ukraine are reviewed. The expediency of introducing tourism satellite accounts into national statistics of Ukraine is grounded.

Keywords: tourism statistics; satellite accounts; tourism industry; tourism; national accounts system.

Постановка проблеми. Туристична галузь набуває дедалі більшого значення для соціально-економічного розвитку країн світу. Разом з тим, міжгалузеві зв'язки в туризмі щільно переплетені, що не дає змогу оцінити вплив туристичного споживання та туристичної активності на національне господарство або його окремі сектори. Це викликає необхідність постійної розбудови та вдосконалення статистичного апарату туристичної галузі з метою визначення методології збору та розрахунку статистичних показників у туризмі. Статистика туризму необхідна для проектування маркетингових стратегій, зміцнення міжорганізаційних зв'язків, оцінки ефективності туристичної галузі країн та вимірювання впливу туризму на національну економіку. Для отримання й узагальнення інформації для визначення реального впливу туризму на макроекономічні показники фахівцями Всесвітньої туристської організації (UNWTO), Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD),

¹ Mykhailo Tugan-Baranovskiy Donetsk National University of Economics and Trade, Kryvyi Rih, Ukraine.

Всесвітньої ради з туризму і подорожей (WTTC) і Статистичного бюро Європейського співтовариства (EUROSTAT) було розроблено Рекомендації з методології допоміжних рахунків індустрії туризму (Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework 2008 – TSA:RMF 2008) [13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблематики статистичного забезпечення туристичної галузі та впровадження сателітних рахунків індустрії туризму в систему національних рахунків держави відображено у працях вітчизняних та зарубіжних вчених та дослідників, серед яких А. Блейк [9], В.Г. Гуляєв [4], Р. Дурбарри [9], О.Г. Милашко [5], М.А. Окландер [6], А.З. Підгорний [7], М.Т. Сінклер [9], Д. Фречтлінг [10], Е. Хорват [10] та ін.

Метою дослідження є аналіз сучасних міжнародних методологічних положень зі статистики туризму, обґрунтування необхідності складання сателітних (допоміжних) рахунків туризму в Україні.

Основні результати дослідження. Туризм є соціальним, культурним та економічним явищем, яке спричиняє переміщення людей. Вплив туризму на різноманітні види економічної діяльності сприяє зацікавленості з боку міжнародних організацій, метою яких є вимір вкладу туристичної галузі в економічну та соціальну сферу відвідуваних туристичних дестинацій, визначення ступеня його взаємозалежності та взаємозв'язку з іншими соціально-економічними видами діяльності. Як наслідок, ряд країн і міжнародних організацій взяли участь у розробці концепцій, баз даних і методів, щоб зробити можливим цей вимір [13].

З метою сприяння міжнародній порівнянності UNWTO у співпраці зі Статистичним відділом Організації Об'єднаних Націй, Міжнародною організацією праці (ILO) та іншими членами Міжвідомчої координаційної групи було розроблено Міжнародні рекомендації зі статистики туризму 2008 (International Recommendations for Tourism Statistics 2008 – IRTS 2008) [11].

IRTS 2008 фокусуються на діяльності, здійснюваною туристами під час подорожей і вимірі цієї діяльності через як грошові, так і негрошові показники. Їх мета полягає в забезпеченні загальної опорної бази (основи), що застосовується різними країнами світу при складанні статистики туризму, представленні системи визначень, понять, класифікацій та показників, які є внутрішньо узгодженими, а також забезпеченні зв'язку сателітних рахунків туризму, національних рахунків, платіжного балансу та статистики праці [11].

IRTS 2008 пропонують основні поняття і визначення, що стосуються різних аспектів туризму, а саме визначення дефініцій «мандрівник», «відвідувач», «турист», «екскурсант»; класифікують види туризму; надають поняття туристських витрат та їх різні категорії залежно від форм туризму; пропонують класифікації, які можуть бути використані при аналізі туристичної діяльності [11].

На підставі цих рекомендацій країнам пропонується розробити свою статистику туризму за наступними принципами [13]:

- оцінки повинні бути засновані на надійних статистичних джерелах;
- спостереження повинні бути статистичними за характером і проводитись на постійній основі, об'єднуючи компіляцію базисних розрахунків з

використанням показників для підвищення корисності одержуваних результатів;

- дані повинні бути порівнянні в часі в рамках однієї і тієї ж країни, порівнянні між країнами та з іншими областями економічної діяльності;
- дані повинні бути внутрішньо погодженими і послідовними та надаватись в макроекономічних рамках, визнаних на міжнародному рівні.

Гарантування відповідності складання інтегрованої статистики туризму методам складання макроекономічної статистики в цілому забезпечується шляхом її гармонізації з Системою національних рахунків 2008 (System of National Accounts 2008 – SNA 2008) [12].

Тимчасовий характер перебування туриста протягом подорожі в якості споживача товарів і послуг туристичної та супутніх галузей відрізняє його від інших категорій споживачів. Специфічні характеристики туриста не можуть мати чітке відображення в системі національних рахунків, де операції класифікуються і відображаються відповідно до відносно постійних характеристик, однією з яких є країна проживання [13].

У зв'язку з цим SNA 2008 [12] передбачає використання допоміжних рахунків, які визначаються в кожному конкретному випадку, мають свої основні поняття, визначення, класифікації та правила обліку.

Створення допоміжних рахунків туризму шляхом використання TSA:RMF 2008 [13] включає детальний аналіз усіх аспектів попиту на товари та послуги, які можуть бути пов'язані з туризмом, встановлення взаємозв'язку з пропозицією таких товарів і послуг всередині і за межами національної економіки, так само і взаємодія цієї пропозиції (вітчизняного або іноземного походження) з іншими видами економічної діяльності.

Оскільки IRTS 2008 [11] вже забезпечують базову концептуальну узгодженість з іншими статистичними системами, такими як SNA 2008, Керівництво з платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції (Balance of Payments and International Investment Position Manual – BPM6) [8], TSA:RMF 2008 [13] ґрунтуються на цій послідовності і забезпечують додатковий ресурс, щоб зв'язати статистику туризму зі стандартними таблицями SNA 2008 [12].

Взаємозв'язок між IRTS 2008 [11] і TSA:RMF 2008 [13], так само як і вихідні дані, використовувані при складанні статистики, створюють основу для створення, підтримки і поліпшення національних систем статистики туризму.

Сателітні рахунки туризму передбачають [13]:

- макроекономічні агрегати, які описують розмір і прямий економічний внесок туризму у ВВП, відповідно до аналогічних агрегатів як для економіки в цілому, так і для інших видів економічної діяльності та галузей, що представляють інтерес;

- докладні дані про туристичне споживання, представлене в розширеній концепції, яка описує діяльність туристів як споживачів, і так само джерела задоволення туристичного попиту за рахунок внутрішньої пропозиції та імпорту;

- докладні рахунки виробництва туристичної індустрії, включаючи дані про зайнятість, взаємозв'язок з іншими видами економічної діяльності та валового нагромадження основного капіталу;

- зв'язок між економічними даними і нематеріальною інформацією про туризм – число поїздок (відвідувань), тривалість перебування, мета поїздки, види транспорту тощо.

Таким чином, TSA:RMF 2008 [13] слід розглядати з двох різних точок зору:

1. Як статистичний інструмент, який доповнює концепції, визначення, агрегати та класифікації, представлені в IRTS 2008 [11], та формує їх в аналітичні таблиці, що забезпечують порівнянність значень між регіонами, країнами або групами країн. Ці елементи також сумісні з іншими міжнародно визнаними макроекономічними агрегатами.

2. Як рекомендаційний базис для розвитку національної системи статистики туризму, головним завданням якої є складання допоміжного (сателітного) рахунку туризму, який можна розглядати як продукт такої системи.

В Україні методологічна основа національної статистики туризму забезпечується Методологічними положеннями зі статистики туризму затвердженими Наказом Державного комітету статистики України від 23.12.2011 [1] та Методикою розрахунку обсягів туристичної діяльності затвердженою Наказом Державної туристичної адміністрації України та Державним комітетом статистики України від 12.11.2003 [2].

Методологічні положення зі статистики туризму містять основні поняття й терміни зі статистики туризму, перелік статистичних показників, визначають завдання, порядок організації та методологію проведення державних статистичних спостережень, джерела даних для підготовки узагальненої інформації з питань туризму [1].

Методика розрахунку обсягів туристичної діяльності визначає систему показників, єдиних за змістом та порівнянних на національному та міжнародному рівнях, які характеризують обсяги туристичної діяльності та вплив туризму на економіку. Методика застосовується для гармонізації на державному рівні показників та джерел статистичної інформації, що визначають економічне та соціальне значення туризму в Україні [2].

Разом з тим, зазначені положення не надають можливості повною мірою встановити прямий внесок туристичної галузі в економіку, узгодити статистику туризму зі статистикою інших видів економічної діяльності на підставі внутрішніх взаємозв'язків сателітного рахунку туризму, системи національних рахунків та платіжного балансу, визначити обсяги та структуру споживчих витрат, зумовлених туристичною діяльністю.

У зв'язку з цим в рамках реалізації Стратегії розвитку державної статистики України на період до 2012 р., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 № 1413-р [3], було передбачено розроблення методології складання допоміжних соціальних рахунків, зокрема сателітного рахунку туризму. Проте станом на 2015 р. зазначена методологія не була створена.

Відсутність методології складання допоміжного (сателітного) рахунку туризму в Україні сповільнює інтеграцію до європейської та світової туристичної індустрії, унеможливорює повною мірою визначити вплив туристської галузі на національне господарство та його окремі сектори, заважає гармоні-

зації національної методології складання статистики туризму з міжнародною, призводить до неможливості забезпечення порівнянності національних статистичних даних з міжнародними.

У зв'язку з цим першочерговими завданням розбудови національної статистики туризму повинні стати: внесення змін і доповнень до діючої системи національних рахунків, системи обліку та звітності; розробка законодавства з питань регулювання туристичної статистики; розробка та впровадження сателітних рахунків у систему національних рахунків для визначення впливу туризму на розвиток супутніх галузей економіки.

Висновки. Аналіз сучасних міжнародних методичних та методологічних положень зі статистики туризму, а саме Рекомендацій з методології допоміжних рахунків індустрії туризму (TSA:RMF 2008 [13]) та Міжнародних рекомендацій зі статистики туризму 2008 (IRTS 2008 [11]), дослідження їхньої сутності, основних принципів та рекомендацій надали підстави зробити висновок про необхідність та доцільність їх впровадження у практику національної туристичної статистики за умови забезпечення концептуальної узгодженості та гармонізації. Це дасть змогу визначити вагомість туризму для національної економіки, обсяги туристичного споживання та економічну ефективність туризму для держави.

1. Про затвердження Методологічних положень зі статистики туризму: Наказ Державного комітету статистики України від 23.12.2011 № 372 // zakon.rada.gov.ua.

2. Про затвердження Методики розрахунку обсягів туристичної діяльності: Наказ Державної туристичної адміністрації України, Державного комітету статистики України від 12.11.2003 № 142/394 // zakon.rada.gov.ua.

3. Про схвалення Стратегії розвитку державної статистики на період до 2012 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 № 1413-р // zakon.rada.gov.ua.

4. *Гуляев В.Г.* Мультипликативный эффект туризма // Вестник РМАТ. – 2011. – №3. – С. 54–64.

5. *Милашко О.Г.* Статистичний аналіз стану та розвитку підприємств готельного господарства Одеської області // Науковий вісник ОДЕУ. – 2010. – Вип. 13. – С. 143–150.

6. *Окландер М.А., Милашко О.Г.* Статистичний моніторинг внеску туризму в економіку території // Статистика України. – №4. – 2002. – С. 49–52.

7. *Подгорный А.З.* Статистические методы – инструмент изучения социально-экономических процессов // Историк-экономист С. Я. Боровой и проблемы современной истории экономики: Монография / А.З. Подгорный, Е.В. Витковская, О.Г. Мылашко и др. – Одесса: Бахва, 2013. – С. 211–256.

8. Balance of payments and international investment position manual Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2009 // www.imf.org.

9. *Blake, A., Durbarry, R., Sinclair, M., Sugiyarto, G.* (2001). Modelling Tourism and Travel using Tourism Satellite Accounts and Tourism Policy and Forecasting Models. Nottingham, UK: Tourism and Travel Research Institute, University of Nottingham // www.nottingham.ac.uk.

10. *Horvath, E., Frechtling, D.C.* (1999). Estimating the Multiplier Effects of Tourism Expenditures on a Local Economy through a Regional Input-Output Model. Journal of Travel Research, 37(4): 324–332.

11. International Recommendations for Tourism Statistics 2008. United Nations Publication Sales No. E.08.XVII.28-2010 // unstats.un.org.

12. System of National Accounts 2008 – SNA 2008. United Nations Sales No. E.08.XVII.29-2009 // unstats.un.org.

13. Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework 2008. United Nations Publication Sales No. E.08.XVII.27-2010 // unstats.un.org.

Стаття надійшла до редакції 24.04.2015.